గర్భాధానము

౧

ఆనాడు శివావధాన్లగారింట్లో కార్యం.

పెళ్ళివారు నాలుగుబళ్ళమీదవచ్చారు. పెళ్ళికుమారుడు—అంటే గర్భాధానపుపెళ్ళికుమారుడి బంధువులంతావచ్చారు బావగారు తప్ప. అక్కగార్నిమాత్రం పంపాడాయన. ఆవిడ రాంగానే "రాజీ! మీ ఆయన రాలేదేమే" అని అంతా దుయ్యబట్టుకున్నారు. 'కార్యానికి మగవాళ్ళుగూడా ఎందుకమ్మా? ఆయన రానన్నారు" అని రాజ్యలక్ష్మి అంది నవ్వుతూనూ. "ఆడవాళ్ళమాత్రం వచ్చేం చేస్తారేమిటి? అమ్మణ్ణీ" అని ఆమెతల్లివైపు పెదతాతగారు ఎనభయిఏళ్ళ ఆయన మనుమరాలివరసచేసుకుని, ముసలితనంచేత పళ్ళూడిపోయిన బోసినోటితో చిన్ననవ్వుతో పరియాచికం చేశాడు.

కార్యానికి సన్నాహంచేసేటప్పుడు ఎవళ్ళెవళ్ళు బయలుదేరడమని ప్రశ్నవచ్చింది. "ఏమిటి! అంతా వెళ్ళవలసిందే. అందరమూ పిల్లా మేకా గణగణలాడుతూ నాలుగుబళ్ళతో వెళ్ళితే బాగుంటుంది." అని స్పష్టమైన అభిప్రాయం పెళ్ళికుమారుడితల్లి సీతమ్మగారు వెళ్ళబుచ్చింది. తాతగారు—నారాయణశాస్త్రిగారు—నిజమే నన్నారు.

"చాలామందివెళ్ళితే పెళ్ళికివచ్చినంతమంది వచ్చారమ్మా అని అమ్మలక్కలంతా అనుకుంటారు" అని సందేహం కనపర్చాడు వరదాత రామశాస్త్రి.

"ఎందు కంటారేమిటి? ముచ్చటగా ఒక్కగాను ఒక్కపిల్లాడికార్యం చేసుకుంటూ బంధువులందర్నీ తీసుకుపోక పోవడమేమిటండీ? డబ్బు ఖర్చవుతుందని మీకు ఈలాంటి అనుమానాలు, ఆలోచనలూ వస్తూనేఉంటవి లెండి. ముందర బంధువులందరికీ వెంటనేరమ్మని ఉత్తరాలు వ్రాయించండి."

అదే తీర్మానమయింది. బంధువులు రావలసినవాళ్ళంతా వచ్చారు.

పెళ్ళివారికి విడిదిచూపించారు. విడిదికి ఏర్పరచిన ఇల్లు ఏమంత పెద్దదిగాదు. ఆరుంబాతికభవంతి. అందులో అసలు ఇంటివారికితోడు పెళ్ళివారు ఇల్లు ఏమి చాలలేదు. చాలకపోతేమాత్రం చేసేదేముందీ? ముందర అక్కడ ప్రవేశించవలసిందీ, నెమ్మదిమీద సాయంత్రమో ఎప్పుడో ఎరిగినవాళ్ళెవళ్ళన్నా ఉంటే దోవచూచుకుండేదిన్నీ.

పెళ్ళికుమారుడికి ఇవ్వేమీపట్టలేదు. అతను తనలో తను ఏమిటో ఆలోచించుకుంటున్నాడు. పెద్దవాళ్ళు, చిన్నవాళ్ళు అతన్ని చాలాగౌరవంగా చూస్తున్నారు. రాజ్యలక్ష్మివచ్చి "తమ్ముడూ మంగళస్నానాలు చేసేవేళవుతోంది. క్షీరాబ్ధిపట్టుబట్టలుతీయనా కట్టుకుందువుగాని!" అంది. తన ఆలోచనాపరంపర అక్కగారేమన్నా గుర్తుపట్టిందేమోనని తలపైకెత్తి చిరునవ్వు నవ్వి భాస్కరరావు "నీయిష్టంవచ్చినవితీయి, అక్కాయి" అన్నాడు.

౨

భాస్కరరావు బి.ఎ., ప్యాసయి ఇప్పుడు లా మొదటిసంవత్సరము చదువుతున్నాడు. ఆతనికి ఇంట

క్కిడియేటు చదివేటప్పుడు వివాహమయింది. వివాహం నిశ్చయించుకునేముందు అతని బావగారు, అతనూ కూడా, రామశాస్త్రి నారాయణశాస్త్రిగార్లతో పాటు పెళ్లికూతుర్ని చూడడానికివచ్చారు. చివర ఇద్దరు సంబంధంయొక్క సాంప్రదాయాన్నీ, వాళ్లిచ్చే కట్నం, వీళ్లుపెట్టవలసినసొమ్ము వగైరాలు తెలుసుకోవడానికిన్నీ; మొదటి ఇద్దరు పెళ్లికూతురుసౌందర్యం, చదువులను పరీక్షించడానికిన్నీ ఏర్పాట్లు. మొదటైతే పెద్దలిద్దరు పెళ్లికుమారుణ్ణి తీసుకువెళ్లడానికి సుతరామూ ఒప్పుకోలేదు. అసలు అభిప్రాయం వాళ్లిద్దరేవెళ్లి మాట్లాడిరావాలెనని కాని సీతమ్మగారుమాత్రం అల్లుడు తప్పక వెళ్లవలెనని పట్టుబట్టింది. అల్లుడు చిన్నవాడు, ఈకాలపువాడుగావడంచేత పిల్ల కనుముక్కుతీరు, సౌందర్యం, కళ, ఇవన్నీ చూసిరాగలడని ఆవిడ అభిప్రాయం, బావగారు పెళ్లికుమారుడుగాంది కదలన్నాడు. నగచ్ఛేద్బ్రాహ్మణత్రయం కాబట్టి సరిపోతుందని సరే నంటే సరేనన్నారు.

ఏకమిటీవారు చెయ్యవలసినపనులు వాళ్లుచేసింతర్వాత ప్రత్యేకంగా కమిటీరిపోర్టులు తయారుచేశారు. సౌందర్యం, చదువు సబుకమిటీవారు సాక్షులను బాగా విచారించారు. పిల్లను అలంకారంచేసి తీసుకువచ్చారు. పైగా పెట్టుకొన్నసొమ్ములు, చీర, సౌందర్యాన్ని ఇనుమడింపచేస్తవనే విషయంలోనే మొదట భేదాభిప్రాయంకలిగింది కమిటీసభ్యులలో. కనుక ఆవిషయం వినా వాళ్ళు ఆపిల్ల సౌందర్యం విలోకించి, సొమ్ములు అవీలేకపోయినా సౌందర్యవతేనని నిర్ణయించుకున్నారు మనస్సులోనే. చదువువిషయమై ప్రశ్నలువేశారు. ఆపిల్లనూ, తండ్రినీగూడా పరీక్షించారు. తేలిన పర్యవసానమిది. ఆపిల్ల ఆవూళ్లో గరల్సుస్కూలులో 6-వ తరగతి చదువుతోంది. సంగీతంమేష్టర్నికూడా వేశారు రెండేళ్ళక్రింద. అది కొంచెంవచ్చు. ఆక్లాసుకుమాత్రం ఇంగ్లీషు చెపుతారు. అంతవరకూ ఇంగ్లీషు కూడాను.

అవసరమైతే ఇహముందుకూడా సంగీతం, ఇంగ్లీషు చెప్పించడానికి ఒప్పుకుంటారా అనికూడా వాళ్ళు ప్రశ్నవేశారు. శివావధాన్లగారి కీవిషయమై యేవీ బాగా తెలియదు. ఏదో ఊళ్లో బడి ఉందిగదా అని పంపుతున్నారు అంతే. “మనపిల్లలకు అలా చెప్పించడానికి వీలవుతుందా?” అని సందేహం వెలిబుచ్చారాయన. “తప్పకుండావీలవుతుంది. అలామీరు చేయించకలిగితే కొంతసదిరినట్టే” అని పెళ్లికుమారుడి బావగారు చెప్పారు.

ఇదంతా వింటూనేఉన్నా, రామశాస్త్రి నారాయణశాస్త్రిగార్లతో తన అభిప్రాయం వెలిబుచ్చాడు ప్రకాశరావు “తమ అభ్యంతరం ఏమీ ఉండదని” బావమరిదితరఫు వకాల్తాపుచ్చుకుని. అన్నీకుదరడంవల్ల ఆ సంబంధమే నిశ్చయమయింది.

వివాహమయినప్పటినుంచీ, భాస్కరరావు, ప్రకాశరావుగారూకూడా శివావధాన్లగారితో ఒకటే చెప్పడం పిల్ల చదువునుగురించి. వీలుగాఉంటే తమకు తెలిసినంతవరకూ భారతభాగవతాలుకూడా చదివించి అర్థాలుచెబుతూ ఉండమనికూడా చెప్పారు. శివావధాన్లగారిక్కి వీటియందు యిష్టంగాని, అయిష్టంగానిలేదు. కాని ప్రకాశరావుగారు, బి.యల్., ప్యాసయి ప్లీడరీ చేస్తున్నాయన అదేపనిగా అన్నిసార్లు చెప్పినతర్వాత, అందులోనూ అల్లుడుకూడా రెండు మూడు సార్లు— సిగ్గుపడుతూనే —చెప్పింతర్వాత అలాచేయకపోతే ఏమితంటోఅని, బాగుండదేమోనని ఆయన వాళ్లుచెప్పినవన్నీ చేశాడు.

ఇప్పుడు సత్యవతికి భారతభాగవతాలు అర్థంచేసుకునేజ్ఞానం ఉంది. అత్తవారు శ్రావణపట్టికియిచ్చిన హార్మోనియముమీద స్కూల్లో చదువు మానేసిన తర్వాత కూడా పాడడం చెప్పించుకుంది.

భాస్కరరావుకు తనభార్య చదువులో అభివృద్ధి ఎప్పటికప్పుడే తెలుస్తున్నది. రాజ్యలక్ష్మి కలిసినప్పుడల్లా సత్యవతిచేత చదివిస్తూఉండేది. మొదటి రోజులలో కొంచెంసిగ్గుపడ్డది ఆడబిడ్డఎదట చదవడానికి. కాని రాజ్యలక్ష్మి చనువుచేసుకుని ఫరవాలేదన్న తరువాత కొంచెం సిగ్గుతగ్గింది. ఒకసారి రాజ్యలక్ష్మి తమ్ముడికి మరదలు చదువు వినిపించాలెనని ఏర్పాటుచేసింది.

ప్రక్కగదిలో భాస్కరుడున్నాడని సత్యవతికి తెలియదు. చదవడానికి కొంచెం వెనకాముందాడింది అప్పటికీని. రాజ్యలక్ష్మి బజారువెళ్ళేడులే భాస్కరం చదువు అని పోరాడింది. సత్యవతి చదివింది. ఆపద్యాలధోరణి వింటే తనామాత్రం చదవగలనా అని సంశయమువేసింది భాస్కరుడికి. చాలాసంతోషించాడు. పిదప హార్మోనీ సహితగానప్రదర్శనమూ, ఆంగ్ల భాషాప్రదర్శనమూ అయింతర్వాత "తమ్ముడూ! విన్నావా? వేధిస్తుంటివి" అన్నది రాజ్యలక్ష్మి. వల్లమాలినసిగ్గుతో పరుగెత్తింది సత్యవతి.

ఇది రెండునెల్లక్రిందట రాజ్యలక్ష్మికి సీమంతంచేస్తే సత్యవతివచ్చినప్పుడు జరిగినసంగతి. తనభార్య చక్కదనానికితోడు ఆమె చదువునుగురించి ఆలోచించుకుంటున్నాడు భాస్కరుడు. ఆమె తనకు సంతోషదాయిని కాగలదని అతని విశ్వాసం. తనెలా ఆమెభాషాభివృద్ధికీ సౌఖ్యమునకూ ఏర్పాట్లుచేయవలసిందీ, ఆమె ఏవిధంగా ప్రవర్తించేది ఆలోచించుకుంటాడు ఎప్పుడూ. తాను కవి. పద్యాలు వ్రాస్తాడు. ఆమెకు వినిపిస్తాడు. ఆమె బాగున్నాయంటుంది. తాను కథకుడు. చక్కని కథలు వ్రాస్తాడు. అందులో కొన్ని ఆమెమీదకూడానూ. ఆమె విని సిగ్గుపడుతుంది. ప్రపంచకంలో మరొకరు అతను వ్రాసినవి బాగున్నవనకపోయినాసరే తనభార్య చదివి బాగున్నవంటేచాలు. తనజీవితపథంలో ఆమె తన కోగొప్పచుక్కాని అవుతుందని అతని కోసంతోషం.

3

పెళ్ళివారు వచ్చేటప్పటికే ప్రొద్దెక్కింది. "మంగళస్నానాలుచేసి తొందరగా కూర్చుంటేనేగాని మళ్ళీ భోజనాలకు ప్రొద్దుపోతుంది. రాజ్యలక్ష్మి నువ్వన్నా కొంచెంతొందరచేసి స్నానాలయ్యేట్టుచూడూ" అని పెళ్ళివారితోవచ్చిన పౌరోహితుడు అరుస్తున్నాడు. ఎంతతొందరచేసినా కావలసిన ఆలస్యంకానే అయింది. పీటలమీద కూర్చుండేసరికి పదిగంటలు కావచ్చింది.

పెళ్ళికుమారుడు తలంటినీళ్ళుపోసుకుని పెళ్ళిలో అత్తవారుపెట్టిన పట్టుబట్టలు కట్టుకునివచ్చి కూర్చున్నాడు. "పెళ్ళికూతుర్నికూడా తీసుకురండమ్మా. తే, రాజ్యలక్ష్మి! తే." అని పౌరోహితుడు కేకవేశాడు. రాజ్యలక్ష్మి లోపలికివెళ్ళింది. పెళ్ళికుమార్తె ముస్తాబయి తల్లిప్రక్క నుంచొని ఉంది. తల్లి రమ్మంటోంది. "తలుపునానుకుని ఎంతసేపటికి బయలుదేరదేమిటమ్మా" అని రాజ్యలక్ష్మినిచూసి వెంకాయమ్మగారు (పెళ్ళికుమార్తెతల్లి) అన్నది. "సరేలే. సిగ్గులన్నీ తర్వాత. తొందరగా. ఆలస్యం అవుతోంది" అని రాజ్యలక్ష్మి నవ్వుతూ బుజ్జగించింది. సత్యవతికి దోవకూడా కనపించడంలేదు. రాజ్యలక్ష్మి చెయ్యిపట్టుకుని దోవజూపించి పీటమీద కూచోబెట్టి ప్రక్కనే కూర్చుంది.

భాస్కరుడికి ఈసిగ్గేమి అర్థంగావడంలేదు. ఓరగంటితో ప్రక్కకు చూశాడు. తలవంచుకుని కాలిగోళ్ళతో నేలమీద రాస్తున్నది సత్యవతి. "ఇదివరకెన్నిసారులు ఒకయింట్లో ఉన్నాము మాట్లాడలేదన్నమాటగాని. తను ఉన్నప్పుడు ఇతరులతో మాట్లాడడానికి మొదట మొదట కొంచెం సిగ్గుపడినా తర్వాత బాగానే మాట్లాడుతూ ఉండేదిగామూ, తనకు ఎన్నిసారులు బయటినించిపిలిస్తే తలుపుతీసిందికాదు. అయినా ఇంతమందిలో ఈలాకూర్చోవడం సిగ్గుగామూ. ఈ ప్రదర్శనమేమిటి? వీరంతా ఈ చూడరావడమేమిటి?" అని ఆలోచించుకున్నాడు అతను.

ఊళ్ళో ముత్తైదువలుగూడా చాలామంది వచ్చారు. సత్యవతి స్నేహితురాండ్రు చాలామంది ఉన్నారు. వాళ్ళకు అదోముచ్చట. వాళ్ళు ఎవళ్ళతోనూ ఈలాజరిగింది అని చెప్పలేరుగాని వాళ్ళలోవాళ్ళు ఏమో ఆనందపడతారు. పసిపిల్లలుకూడా అక్కడ చాలామంది కూర్చున్నారు. వాళ్ళకు అక్కడ జరిగేదేమీ అర్థంగాదు. వాళ్ళకల్లా ఆరోజున ఆయింట్లో భోజనాలు.

భాస్కరుడు తనమనస్సులో ఏదో ఆలోచించుకుంటున్నాడు. ఆ ఆలోచన కంతూపొంతూలేదు. సత్యవతి ప్రతిరోజూకన్న అతనికి అందంగా కనపడుతున్నది. అతను తన అదృష్టాన్ని అభినందించుకుంటూ రాబోయే సౌఖ్యాలు ఆలోచించుకుంటున్నాడు. కళశం ఎత్తి నీళ్ళుపోస్తున్నాడు. పౌరోహితుడు చెప్పినవన్నీ చేస్తున్నాడు కాని మనస్సుమాత్రం పరుగెత్తుతోంది. ఫల

ప్రదానాల వేళయింది. పళ్లెంలో తాంబూలాలు, ఖర్జూరపండ్లు పెట్టించి "ఇద్దరూ పుచ్చుకోండి" అన్నాడు పురోహితుడు. భాస్కరుడు పుచ్చుకున్నాడు. "నీవు కూడానమ్మా" అన్నాడాయన. సత్యవతి అతికష్టం మీద చెయ్యితీసి పళ్ళాన్ని తాకింది. ఇంతలో ఒక ముసలాయన "అలా కాదండీ. శాస్త్రం ఏమిటంటే పిల్లనడుంమీదుగా చెయ్యివేసి పట్టుకోవాలి పళ్లెం ఇద్దరూ కలసి" అన్నాడు. నిజమేనని కళ్ళుకూడా కనపడని మరొక ముసలాయన బలపరిచాడు.

"ఏలాగయినా ఫరవాలేదండి" అన్నాడు పురోహితుడు. పెద్దవాడయినా చిన్నవాళ్ళ అభిప్రాయాలు తెలిసినవాడు.

"అలా కాదు. అలా చేయకపోతే తప్పుకూడానూ" అని మొదటి ముసలాయన.

"నిజమే, అందాకా ఎందుకు? మా నాయనగారు ఒకసారి దీనివిషయమై చర్చవచ్చినప్పుడు చెప్పారు అలాచేయకపోతే తప్పని. ధర్మశాస్త్రంలో అలా ఉన్నప్పుడు అలా చెయ్యకపోతే దోషం."

ఈవిషయమై పెళ్ళికుమారుడు, పెళ్ళికుమార్తెల అభిప్రాయం పుచ్చుకుంటేనో!

"సరే, అలాగే కానీయండి" అని పురోహితుడు భాస్కరుడితో "మీదిగా చెయ్యివేసి చెయ్యి ఇటు రానిచ్చి పళ్లెంపుచ్చుకో, నీవుకూడా పట్టుకోఅమ్మా" అన్నాడు. భాస్కరుడు మనస్సులో ఏలాఉన్నా తొందరగా చెయ్యలేకపోయినాడు.

"ఊం. ఆలస్యంచేస్తేగాదు. వేళమించిపోతోంది, పన్నెండుదాటింది చూశావా?" అని పురోహితుడు అదిలించాడు.

తప్పనిసరి అయింది భాస్కరుడికి. మీదిగా చెయ్యి వేస్తుంటే ఒళ్ళుగరిపొడిచింది. అంతమందిలో అలా చేస్తుంటే తనకే ఏమిటో చాలాకష్టంగా ఉంది. కార్యం అంటూ ఒక తతంగంజరపడం, ఊళ్ళోవాళ్ళు యావన్మందీరావడం, వాళ్ళందరిమధ్యా తాను భార్యనడుము మీద చెయ్యివేయడం అతని కేమీ బాగుండలే. అసంతుష్టిగా ఉండనికాదు. భార్య సిగ్గుతో వంచుకున్న మొహం అతనికి కనపడ్డది. ఆమె ఎక్కువసిగ్గుపడుతున్నదని అనుకున్నాడు. అందులోనూ వాళ్ళందరూ అలా కావనీ, ఈలా కావనీ సిద్ధాంతాలు, రాద్ధాంతాలున్నూ. "నే నాపని చెయ్యనండి" అని నిర్మొహమాటంగా అనాలనిపించింది. కాని అనలేకపోయినాడు. అంటే ఏమౌతుందో ఆలోచించుకున్నాడు ముందుగానే. వాళ్ళ నాన్న వస్తాడు "నాయనా, చెప్పినమాటవినూ, పెద్దలంతా చెప్తుంటేనూ" అంటాడు. అమ్మవచ్చి "ఏమిట్రా భాస్కరం! అదేమిటి? ఎందుకూ మగవాడికి నీకు గూడా ఆసిగ్గూ?" అంటుంది. అక్కగారుకూడా వస్తుందేమో. వచ్చి "తమ్ముడూ తొందరగాకానీ. ఆలస్యమయిపోతుంది అన్నానికి ఆకలి అవుతోంది" అంటుందేమో. అతని కేమీ తోచలేదు. ఒకవేళ తనుగూడా పెళ్ళికుమారుడిగా గాక ఆ సభాజనంమధ్య ఉన్నట్టయితే అందరిమాదిరిగా సంతోషించేవాడే నేమో అని తోచింది.

చివరకు నడుముమీదిగా చెయ్యివేసి పళ్లెంపట్టుకున్నాడు. ఆమెకూడా పళ్లెం మెల్లగా తాకింది. నడుముమీదిగా చెయ్యివేసిం తర్వాత చుట్టుప్రక్కలవాళ్ళు ఏమనుకుంటున్నారో అనే ఆలోచన బలమయింది. కాని తలఎత్తి ఇటుఅటు చూడలేకపోయినాడు.

ఆడవాళ్ళల్లో పన్నెండేళ్ళఅమ్మాయి వీళ్ళవైపు చూసి అమితంగా సంతోషిస్తోంది మనస్సులో. ముసిముసినవ్వులు నవ్వుతోంది. ఏదో పరమానందం అనుభవిస్తోంది. ప్రక్కనున్న ఆపిల్ల ముత్తవతల్లి చూసి "ఏమే ఎందుకు అంత ఉబలాటం రేపు నీ మొగుడూ ఇంతేలే" అన్నది. ఆపిల్ల "చాలులేదూ" అని చాలాసిగ్గుపడి మొహం చిన్నపుచ్చుకున్నది.

అదేసమయంలో తను అటువైపు చూడనట్టునటిస్తూ దొంగతనంగా ఈదంపతులవైపు చూస్తున్నాడు సంభావనకువచ్చిన ఒక సంస్కృతవిద్యార్థి. ఒక ముసలాయన ఆ దొంగతనం కనుక్కొని "ఏం చూస్తావురా పేరయ్యా! రేపు నీవూ ఇంతేలే" అన్నాడు. వేంభొట్లు చిరునవ్వునవ్వుతూ తలవంచుకొని సిగ్గుపడ్డాడు.

వాళ్ళింటికివచ్చి ఎప్పుడూ ఆడుకుండే ఓ అమ్మాయి పదేళ్ళదివచ్చి "సత్యవతీ" అని పిలిచింది. సత్యవతి తలన్నా ఎత్తి చూసిందికాదు సిగ్గుతో.

కొంతసేపయిన తర్వాత భాస్కరుడు అంతా ఏమనుకుంటున్నారో చూద్దామని అనిపించి తలఎత్తి అటూ ఇటూ పరకాయించి చూశాడు. అతనిచూపులున్నూ, అక్కగారిచూపులున్నూ కలుసుకున్నాయి. ఆమె చిరునవ్వు నవ్వింది. అతనికి సిగ్గువచ్చి తలవంచుకున్నాడు.

ఫలప్రదానాలు అయిపోవడంతోటే తతంగం కానిచ్చి తొందరగా పీటలమీదనించి లేవతీసేటప్పటికి ఒంటిగంటయింది. పెళ్ళివారు విడిదికి వెళ్ళివచ్చి భోజనాలయ్యేటప్పటికి మూడుదాటింది.

౪

రాత్రి తతంగంకూడా అయింతర్వాత భోజనాలూ పిదప పాన్పూ అదీను.

ఆ రాత్రి భోజనాలముందర కొంచెం గందరగోళమయింది. పెళ్ళివారి ఆడవారికి ప్రత్యేకం ఒక చిన్న గదిలో భోజనాలు ఏర్పాటుచేశారు. పెళ్ళివారి ఆడవాళ్ళు నలుగురూ కూర్చుండేసరికి ఆ గదిలో చోటు చాలిందికాదు. వాళ్ళు అలాగే ఒత్తుకొనికూర్చున్నారు. విస్తళ్ళువేయడానికివచ్చినాయన విస్తళ్ళుసరిగా పడక పోవడంచూసి ఆ గదిలోనే ఒకమూల ఉన్నగంపలు అవీతీసివేయించడానికి ఏర్పాటు చేయిస్తున్నాడు. ఇంతలోకే పెళ్ళికుమార్తెతల్లి వెంకాయమ్మగారు పచ్చడి వడ్డిస్తూవచ్చింది. చోటుకూడా అప్పుడే ఖాళీఅయింది. సర్దుకొంటూ ఒకావిడ అన్నది "సర్దుకోండర్రా. విశాలంగా కూర్చోండి, పెళ్ళివారింట్లో కూచోటానికన్నా చోటులేదనుకుంటూంటిరే" అని వరసచేసుకుని.

వెంకాయమ్మగారు ముక్కోపి. స్వాతిశయం తోడయింది. ఇదివరలోనే ఆమెకు వియ్యపురాలు సీతమ్మగారికీ మాటమాట జరగడం, తగాదాలు పెరగడం అయింది. వెంకాయమ్మగారు చాలా గడసరికూడానూ. ఏమాత్రం సరిపెట్టుకుపోదు. 'ఎందుకు పోవాలె' అని ఒకధీమసా.

ఆమె ఆమాటవినడంతోనే అందుకున్నది "పెళ్ళివారింట్లో చోటు ఎక్కడినించివస్తుందీ" అని ఆ గదిలోనించి ఇవతలకాలు వేసి "పెళ్ళికివచ్చినంతగుంపు కార్యానికివస్తే పెళ్ళివారింట్లో చోటు ఎక్కడినించివస్తుందీ. ఇంతమందివస్తారని పందిళ్లూపాకలూ వేయించలే" అని బాడించుకుంటూ వెళ్లిపోయింది.

పెళ్లివారి ఆడవారిలో గోలపుట్టింది. సీతమ్మగారికి తలవంపులయింది. అందర్నీ తీసుకువచ్చింది తను. అందరికీ మర్యాద జరుగవలసినబాధ్యత ఆమెది. ఏమి అనకుండా ఊరుకుంటే తన బంధువులకు కోపంవస్తుంది. అవమానంగానూ ఉంది. అందులోనూ వియ్యపురాలు మహాగడుసు అని ఇదివరకే తెలుసు. పెళ్ళిలో ప్రతి విషయంలో గిల్లి ఖజ్జాపెట్టుకుంది. ఏమి అనకుండా ఊరుకుంటే ఆమె మరీమాటలు మీరుతుంది. కోపం వచ్చింది. అసలే ఆడది. నామర్దామాటలు వినేటప్పటికి రోషంపెరిగింది. "లేవండర్రా! పెళ్ళివారిగుంపుకు ఈవిడేమిపెట్టక్కర్లేదు. పెళ్ళివారెవరూ ఈవిడ సత్రంలో జారిపడడానికి రాలేదు తేరగా వచ్చిందిగదా అని. లేవండి!! చాలు ఈ మర్యాదా అదీను." అని లేచింది అంతటితో అంతా లేచారు.

ఈగోల నిముసంలో మధ్యహాలులోనూ, అరుగుల మీద కూర్చున్న మగవాళ్ళచెవిని పడ్డది. అంతా లోపలికి వచ్చారు సర్దడానికి.

ఇంతట్లోనే లోపలినించి వెంకాయమ్మగారు అంటున్నది - ఎవరో చెప్పారుకాబోలు - "వెళ్ళితే వెళ్ళనీ. ఇంతమంది వస్తే చోటు ఏంచాలుతుంది అన్నానూ. చాలాగొప్ప తప్పే. పోనీ వెళ్ళి వండుకు తింటారు. ఇంతమంది వచ్చినప్పుడు వండుకుతినలేరూ?" అని. అందరూ వింటున్నారు. మగవారుకూడా తయారు అవుతున్నారు వెళ్ళిపోవడానికి. రాజ్యలక్ష్మిమాత్రం తల్లి ఏమో అనబోతుంటే ఊరుకోవమ్మా అని అణచిపెట్టుతున్నది.

వీళ్ళు అందరూ తయారవడం చూసి శివావధాన్లుగారు లోపలినించివచ్చి "బాబూ ఊరుకోండి. వెళ్ళబోకండి. మాయింట్లో దానిబుద్ధి తక్కువయింది. నేను

కేకలువేసివచ్చారెండి. నామాటవినండి. అక్కగారూ భోజనంచేసి మరీ మీయిష్టంవచ్చినట్టు కానివ్వండి.'' అని చాలా బ్రతిమాలుకున్నాడు. ఊళ్ళో పెద్దలు కూడా "అలాగే కానీయండి'' అని సలహాయిస్తూ "ఆబ్రాహ్మడు మంచివాడు'' అని సర్దారు. ఆపూటకు భోజనాలేలాగయితేనేం అయిపోయినయి. భోజనాలయ్యేసరికి బ్రహ్మప్రళయమయింది.

భోజనాలయి పెళ్ళివారు విడిదికి వెళ్ళుతుంటే శివావధాన్లుగారుకూడా వెంబడించారు. అందరూ విడిది చేరినతర్వాత అవధాన్లుగారు క్షమించవలసిందనీ, ఈలాంటిపని జరిగినందులకు చాలా విచారిస్తున్నాననీ, తనయింటిది ఏదో తెలివితక్కువగా అన్నదని చెప్పుకుంటున్నాడు. ఇంతలోనే ఇంటిలో ఆడవాళ్ళల్లో గుసగుసలు బయలుదేరినయి ఈపూట ఏమైనాసరే బయలుదేరాలిసిందేనని. మనిషి కొకమాట మాట్లాడుతున్నారు ఆడవాళ్ళు. "ఆడదిగదా! మగవాళ్ళు ఉన్నాగనయినా చూడకుండా యిష్టంవచ్చినట్టు గుంపువచ్చారని అంటుందా? ఏమయినా పనిపట్టాలిసిందే. ఈవిడ తేరతిండి తినడానికి వచ్చామా మనమంతా పెట్టేదాత వచ్చిందిగదా ఒకరోజు గడిచినా గడిచినట్టేనని. ఈపూటనే బయలుదేరండర్రా. ప్రయాణాలు కాండి''అని నోటికొకమాట.

"ఏమిటర్రా ఆకేకలు'' అని రామశాస్త్రిగారన్నారు.

"ఇంతగోలచేసింతర్వాత నామర్దాగా మనవాళ్ళు ఉండరట'' అని లోపలినించి జవాబు

వెంటనే శివావధాన్లుగారు అందుకుని రామశాస్త్రిగారిచేతులు పట్టుకుని "క్షమించండి. ఇప్పుడు ఎటుగాని వేళ వెళ్లకండి. ఇవ్వి చేతులుకావు కాళ్ళనుకోండి. మనవాళ్ళతోగూడా చెప్పుతాను'' అని లోపలికివెళ్ళి. "అమ్మా పొరపాటయింది. ఈమటుకు క్షమించండి. దానిసంగతి ఇదివరకే తెలుసుగదా. నన్నుచూసి అయినా ఊరుకోండి'' అన్నారు.

"అన్నగారూ! మిమ్మల్నిచూసి అవిడ అంటుంటే చేతగానట్లు పడమన్నారూ?''

"పడమంటంకాదు. నామర్యాద కాపాడండి. ఈ కాస్తపని అయింతర్వాత మీయిష్టం'' అని సర్దుబాటు మాటలు చెపుతున్నాడు. వెళ్ళవలసిందే అని ఆడవాళ్ళ పట్టుదలమాత్రం ఎక్కువ అవుతున్నది.

భాస్కరరావు అక్కగారిదగ్గరకు వెళ్ళి "అక్కాయి. ఎందు కీగోల. ఎందుకు వచ్చిన అప్రతిష్ఠ. వాళ్ళింటికి వచ్చాం గనుక ఆవిడ యిష్టంవచ్చినట్టు అన్నది. ఆసంగతి తరువాత చూచుకోవచ్చుగాని ఇప్పుడేమిటాపట్టు. ఆయనతో ఎందుకు? అమ్మతో చెప్పు.'' అన్నాడు.

రాజ్యలక్ష్మి అమ్మదగ్గరకు వెళ్ళి "ఏమిటే అమ్మా! ఇప్పుడీగోల. ఈరాత్రి కానిమ్మని సత్యవతినికూడా తీసుకువెళ్ళి ఇహపంపకు. అది బాగుంటుంది. ఇప్పుడీగోల పెట్టాలిసింది'' అని చెప్పి నాన్నగారివద్దకు వెళ్ళి పెళ్ళివారింటికి వెళ్ళేప్రయత్నంచేసింది.

పెళ్ళివారు తనయింటికి బయలుదేరే ప్రయత్నంలో ఉండడంచూచి శివావధాన్లు క్షమించమని మరోమాటు కోరుకుని ఇంటికివెళ్లాడు. వెళ్ళగానే పెళ్లాన్ని "నీదుంపతెగా! నీతో నాకు చావనిచావు, బతకనిబతుకూ అయింది. వెధవముండవు చావనా చచ్చావుగావు. గత్తరవచ్చి నాకోసమే బతికావు. వెధవవాగుడు వాగి ప్రతిచోట నాకు తలవంపులే. నీకేం పోయేరోగం వచ్చింది? మర్యాదా మంచీ అక్కర్లే! వాళ్ళని బ్రతిమాలుకునేటప్పటికి బ్రహ్మదేవుడు దిగివచ్చాడు. వెళ్లిపోతామని కూర్చుంటే గడ్డంపట్టుకుని బ్రతిమాలుకున్నాను. వెధవకుంటిమాట అని ఆకోస్తా చెడగొడతావు. వెధవవంశం ఎక్కడ దాపరమయిందో చంపుకు తింటున్నావు. ఈపూటకైనా ఊరుకో. వాళ్ళను గుమ్మం దాటనీ'' అని కోపంకాకుండా బ్రతిమాలడం కాకుండా అయనతిప్పలు ఆయనపడ్డాడు. ఆవిడ జన్మంలో మొగుడిమాటకు సమాధానం చెప్పకుండా ఉండలే. అదే మొదటిసారి. చాలామంది కొత్తవాళ్లు ఉన్నారనో మరిదేనికో.

పెళ్లివారు వెళ్లుతామన్నమాట ఆవిణ్ణి ములుకులా తాకింది.

౫

పెళ్ళివారు మళ్ళీవచ్చారు. పాన్పువేసే ప్రయత్నంలో ఉన్నారు. దంపతులందర్నీ విడిదిలోఉండకుండా రామశాస్త్రిగారు తీసుకువచ్చారు. వీళ్లపనిలో వీరున్నారు. ముసలిదంపతులు తాంబూలాలు తొందరగా తీసుకొనిపోయినారు. నూతనదంపతులదగ్గరనే వచ్చిందిచిక్కు. వాళ్ళు సిగ్గుపడడంచూసి అమితంగా నవ్వుతూ, వాళ్ళు సిగ్గుపడినకొద్దీ భర్తలచేత భార్యలచేతులలో తాంబూలాలు పెట్టించుతున్నారు. అదిఅంతా ఆనందవీధిలాగా కనుపట్టుతున్నది.

ఇద్దర్నీ గదిలోకి పంపారు.

ఈసమయం వెంకాయమ్మగారు వృథాగా పోగొట్టుకోలేదు. వాళ్ళువెళ్ళిపోవాలెననుకున్నారన్న సంగతి ఆమెకు చాలా కోపంతెప్పించింది. దాని విషయమై చాలాసేపటినించి ఆలోచిస్తున్నది ఆమె. కోపంపట్టజాలక చివరకు "వెళ్ళుతాం, వెళ్ళుతాం, అని బెదరింపుమాటలు కామాలు. వెళ్ళకుండా ఊరుకున్నారేం? బెదిరిస్తే ఎవరు బెదురుతారేమిటి? తెలివిగలవాళ్ళయితే వెళ్ళాలి." అని కోపంకాస్త వెళ్ళబుచ్చింది. అందరూ విన్నారు.

రామశాస్త్రిగారికి చాలాకోపంవచ్చింది. సీతమ్మగారుకూడా కోపగించుకున్నది ఇద్దరూ ఒకచోట చేరారు. మిగిలినవాళ్ళు వారిచుట్టూచేరారు. తలా ఒక మాటా చెపుతున్నారు. రామశాస్త్రిగారు వెంటనే బయలుదేరే ప్రయత్నం చెయ్యమన్నారు. ఆ కోపంలో రాత్రి ప్రయాణంసాగించడం కష్టమనేమాటే వారికి తోచలేదు.

అందరికి వెళ్ళిపోవాలెనని మాత్రం గట్టిగా ఉంది. తెల్లవారుజామునైనా ప్రయాణం తప్పదని ఆలోచించుకుంటున్నారు. కాని అప్పుడు జరిగిన అవమానానికి ప్రతీకారంమాట? ఎవరికీ తోచలేదు. రాజ్యలక్ష్మి అన్నది "ఇప్పుడు మనమేమీ మాట్లాడవద్దు. మాట్లాడి అనవసరంగా చెడ్డపేరు తెచ్చుకుంటాం. వాళ్ళన్నవి ఎవరికీ తెలియదు. మనంవెళ్ళడం వెల్లడవుతుంది. ఇంకా వచ్చింతర్వాత అన్నీ ఇబ్బందులే. తెల్లవారిందాకా ఓర్చుకొని తెల్లవారుజామునే ప్రయాణం చేద్దాము. పిల్లను వాళ్ళు పంపుతారా పంపుతారు. లేకపోతే తరువాతసంగతి చూడవచ్చు." అని అందరూ సరేనంటే సరేనన్నారు.

భాస్కరరావుకు ఈజరిగిన విషయాలు మనస్కరించలేదు. తాను సంతోషంగా ఉన్నప్పుడు ఈలాంటివి జరగడం ఉత్సాహభంగంగా ఉంది.

అతను ఈ జరిగిన విషయం ఎంత మరిచిపో ప్రయత్నించినా అతని సంతోషసుధాకరుడికి ఈ కళంకం తప్పిందిగాదు. సుధాకరుడి ప్రకాశం ఎక్కువైన కొద్దీ కళంకం తగ్గింది ఏమాత్రమో.

* * *

తెల్లవారుజామున్నే లేచి పెళ్ళివారు వెళ్ళే ప్రయత్నాలు చేశారు. తాము వెళ్ళవలసిఉందనీ, నిద్రలేవగనే కొడుకును కోడల్ని పంపవలసిందనీ రామశాస్త్రిగారు కన్యాదాతగారింటికి కబురుచేశారు. శివావధాన్లుగారు తిరిగి కాళ్ళబేరానికి తయారయినారు. కాని ఎవరూ కూడ ఈతడవ కనికరించలేదు. రామశాస్త్రిగారు బాగానే పట్టుపట్టారు. "పెళ్లివారంగదా? గడ్డిపోచమాత్రమయినా విలువచేసినట్టు మాట్లాడకపోతే! మేం యిహ ఉండమండీ, ఇష్టమయితే మీకుమార్తెను పంపండి లేకపోతే మానేయండి." అని రామశాస్త్రిగారు నిర్మొహమాటంగా చెప్పారు. పాపం! శివావధాన్లుగారు ఇంటివద్ద భార్యకూ చెప్పలేదు. ఇక్కడ వీళ్ళకూ చెప్పలేదు.

శివావధాన్లుగారు యింటికి వచ్చి పెళ్ళాంమీద కేకలులాంటివి వేస్తున్నాడు. ఆమె వీటిని వింటున్నట్టే లేదు. ముందు ఏం జరుగుతుంది? అల్లుడు వెళ్ళుతాడా? ఇవే ఆలోచనలు, ఇంతలో తెల్లవారింది. రామశాస్త్రిగారు మనిషిని పంపాడు. అతను వచ్చేసరికి భాస్కరరావు లేచి మొహంకడుక్కుంటున్నాడు. నాన్నగారు బయలుదేరి రమ్మన్నారని వినగానే మొహంకడుక్కోవడం పూర్తిగానిచ్చి భాస్కరరావు బయలుదేరాడు. ప్రస్తుతం జరుగుతున్నరగడలో తనువెళ్ళడం అత్తమామలు మెచ్చరు గనక అతనికి వాళ్ళతో చెప్పడానికి

మనస్కరించలేదు. భాస్కరుడు బయలుదేరుతుండగా మనిషివాడు "అమ్మాయిగార్నికూడా తీసుకురమ్మన్నారండి తమర్ని" అని శివావధాన్లుగారితో చెప్పాడు. ఆయన ఏమి మాట్లాడలేదు.

అల్లుడు బయలుదేరుతోందంటేనే వెంకాయమ్మగారికి ఒళ్ళు మండుకుపోతోంది. అతన్ని చాలామాటలు అనాలనని అనుకుంది. అనలేదుగాని ఏగుణానవుందో. కూతుర్ని పంపుమని అనేసరికి కోపజ్వాల ప్రజ్వరిల్లి 'మా అమ్మాయిరాదు. మేం పంపమనిచెప్పు. బెదిరించి వెళ్ళుతున్నారుగా, వెళ్ళనీ. ఆయనకు పెళ్లాంకావలెనని వచ్చినప్పుడే ఆయెను" అన్నది.

భాస్కరరావుకు ఈమాటలు వినేసరికి అమితకోపం వచ్చింది. ఈమె ఒక్కర్తె మూలకంగా కాకపోతే కార్యం యావత్తూ సలక్షణంగా జరిగేదని అతనికి తెలుసు. ఎప్పుడూ ఆవిడయింతే పుట్టుమొదటినుంచి. ఆవిడకు సమాధానం యివ్వడంకూడా నామర్దా అని అతను మాట్లాడకుండా వెళ్ళాడు. కాని అల్లుడైనా విచారించకుండా అన్న ఈమాటమాత్రం హృదయం తొలిచేసింది.

ఆమనిషి ఆ మాటలు రామశాస్త్రిగారికి చెప్పాడు. వాళ్ళకోపాగ్నికి ఇంధనంవేసినట్లయింది. "పంపకపోతె మానె. వచ్చినప్పుడే వస్తుంది" అని ప్రయాణాలు సాగిస్తున్నారు.

౬

సత్యవతికూడా జరిగినసంగతంతా వినకుండా ఉండలేదు. తప్పుకూడా తల్లిదేనని తెలుసు. ఇదేమామూలు ఇంటిదగ్గర ఎప్పుడూ ఆవిడ అభిప్రాయమే ఇంట్లో అందరికి ఆజ్ఞ. ఇంట్లో అందరికి భావదాస్యమే. సత్యవతిగాని మిగిలినవాళ్ళుగాని ఇవి మాకు బాగుంటాయి అనడానికి వీల్లేదు. ఆమె బాగున్నవంటే అందరికీ బాగుండి తీరవలె. బాగుండలేదంటే ఆ ఇంట్లో పురుగుకూడా ఆవైపు చూడకూడదు. సత్యవతికి తల్లిని ధిక్కరించవలెనని అభిప్రాయం ఉండేది. కాని భయపడేది. ఇప్పుడు జరిగింది అందరికీ నామర్దాఅయినదన్నీ, కష్టాలు పెంచేదీని అయినవిషయం.

సత్యవతికి ఆలోచించుకోవడానికి కావలసిన సమయమైనాలేదు. కాని కొంచెంసేపటిలోనే తల్లికి ఇష్టం లేకపోయినా వెళ్లిపోవడమేవిధి అని నిశ్చయించుకుంది. తండ్రి ధైర్యంచేసి తీసుకువెళ్లేట్టు కనబడడంలేదు. తానైతాను తల్లితండ్రులతో ఆవిషయం చెప్పడమెట్లాగు? వాళ్ళు ఒప్పుకోవడమెట్లా? ఆమెకు ఏమితోచింది కాదు. రెండు మూడుసార్లు తండ్రిదగ్గరకు బయలుదేరి సగందూరంవెళ్లి మానేసింది. కాని వేళ ఎక్కువలేదు. వాళ్లు బయలుదేరబోతున్నారో, తీరా బయలుదేరరో.

నిమిషాలమీద జరగవలసినపని చివరకు ధైర్యంచేసి తండ్రిదగ్గరకువెళ్లి ప్రక్కన కూర్చున్నది. రెండుసార్లు చెప్పవలెనని ప్రయత్నంచేసికూడా చెప్పలేకపోయింది. చివరకు "నాన్నా! ఏమి టీపోట్లాట. అప్రతిష్ఠకాదూ నలుగురిలో." అన్నది.

"అవునమ్మా! అవును. ఏంచెయ్యను చెప్పు తల్లీ. మీఅమ్మ రాక్షసి. చెప్పినమాట వినదు. పదిమందిలో నాకు తలవంపులు."

ఆయనంతట ఆయన తనవెళ్ళడంమాట ఎత్తుతాడేమోననుకున్న సత్యవతికి ఆశాభంగం అయింది. పునః ప్రయత్నముచేసి "నాన్నా నన్నుపంపకపోతే మరీకోపం వస్తుందేమో" అన్నది.

"రాదమ్మా మరి. వాళ్ళతప్పేంఉంది. ప్రతిదానికి మనరాక్షసే కారణం. కోపమేవస్తుంది. ఏంచెయ్యమన్నావు! చెప్పు."

"వారు బయలుదేరేముందు అక్కడ దిగవిడ్చి వస్తేనో."

"ఆమాటఅంటే మీ అమ్మ నన్ను, నిన్ను, విరుచుకుతింటుంది."

"ఏవిధంగానూ ఆచివాట్లు తప్పవు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు. నన్నుతీసుకువెళ్లి దిగడిస్తే అప్రతిష్ఠ తప్పుతుంది నాన్నా. లేకపోతే చాలా అప్రతిష్ఠ. ఆఇనాళ్లంతా విరోధం."

"నిజమే నేనూ అదే ఆలోచిస్తున్నా తల్లీ, నీకున్న

బుద్ధి మీ అమ్మకుంటేనా'' అని కూతుర్ని కౌగలించుకున్నాడు. కళ్ళవెంబ నీళ్ళు కారినయి. అవి తుడుచుకుని లేచి ఆయనే పెట్టె పట్టుకుని కూతుర్ని వెంటబెట్టుకుని బయలుదేరాడు. భార్య చూసింది. ఈ ద్రోహం ఆమెకు ఏమీ అర్థంకాలేదు. అంత ధైర్యంగా భర్త బయలుదేరుతాడని ఆమె జన్మలో అనుకోలేదు. తీరా అక్కడికేవని స్పృహమైనతర్వాత గబగబ బయటకివచ్చి, ''వల్లకాదు తీసుకుపోవడానికి'' అని పెట్టెలాక్కున్నది. సత్యవతి తండ్రిప్రక్కనచేరి రహస్యంగా ''పెట్టెలేకపోతే మానె నాన్నా, ఆలస్యమవుతుంది.'' అన్నది. అంతట ఇద్దరూ మాట్లాడకుండా నడిచి వెళ్ళారు. వెంకాయమ్మగారు నిర్ఘాంతపోయి చూస్తున్నది నుంచుని.

శివావధాన్లు రామశాస్త్రిగారిని క్షమించుమని పదే పదేకోరి, తన శక్తికిమించినపని జరిగిందనీ, కుమార్తె పెట్టెకూడా తీసుకుపోవడానికి వీలయిందికాదనీ, పర్యాయతీసంపుతాననీ, జరిగినది మనస్సులో పెట్టుకోక సత్యవతిని కుమార్తెవలె చూడుకోమనీ, రామశాస్త్రిగారితోనూ, సీతమ్మగారితోనూ, రాజ్యలక్ష్మితోనూ చెప్పి వెనక్కు తిరిగాడు.

— మొదలి వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

ఒకడు

౧

చేదయిన జీవితమ్ము నాశించినాడు
ముసలిగొంతుల హుంకరింపులకు దలకి
దిగులుపడినాడు నవనవేందీవరార్ద్రి
హృదయ సుకుమారనేత్రాల క్రొదిగినాడు.

దద్దరిల్లును కులపర్వతాలు; కెరలి
ఘూర్ణమైపోవు సప్తమహార్ణవములు
పిరుచుకొని పద్మజీవన విషమభరము
జాలిగా ఆమెకన్నుల వ్రాలినంత

గ్రుడ్ల నెత్తుటిపొంగు క్రుక్కుకొనినాడు
నానుభూతిని హృదయమ్ము చాచినాడు
గుసగుసలు పోయినారు ముక్కోటిజనులు
తొలగిపోలేదు హృదయమందు కొనలేదు.

✠

౨

బుసలుకొట్టిన చంద్రికావిసరమందు
పస్నుకొని రేకురేకు ఆశీర్వపమ్ము
క్రక్కి యెరుగని దామ మౌగ్ధ్యమున నవ్వు
మల్లెపూదండ యగునె? ఈ తెల్లత్రాచు
ఏటిగాలికి పొంగిన పాటతీపి
కరచుకొన్నది యామెరక్తంపు టెదను
పచ్చివెన్నెల కన్నుల పరువమరసి
పాటలకు నోచుకోని నిర్భాగ్యగళము.

౩

ఒకరిజూచిన నొకరు నవ్వుకొనినారు
ఎదతెరచి యాతిథేయ మందిచ్చెనతడు
పేదకన్నుల సుధవోసి పిలిచె నామె
పిడుగు పడినది--ఇరువురు వడికినారు.

౪

నగులదన్నును వజ్రకవాటములను
అవులించి గాండ్రించు సింహాల నదిమి
బొబ్బలెత్తింపు కృతసటాస్ఫోటనమున
యువక! నీస్నిగ్ధహృదయమ్ము ఉడికెనేని.

—ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి.